

MALŠICE, okr. Tábor, Jihočeský kraj

Zřícenina středověkého hradu Příběnice

13.–15. století

Význam: Lokalita představuje rozsáhlou zříceninu zaniklého sídliště komplexu tvořeného hradem, předhradím, hospodářským dvorem a specifickou, k hradu připojenou aglomerací městského typu – tzv. latránem.

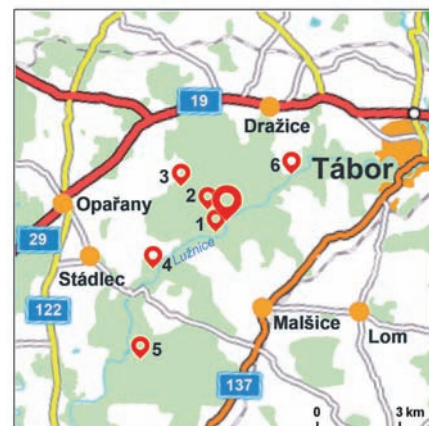
Historie: Hradní areál byl založen v první polovině 13. století na severním okraji rozsáhlého vítkovského dominia jako nejnáročnější vítkovský stavební podnik. Do písemné evidence vstoupil v r. 1243, kdy je jako jeho majitel uváděn Vítek z Příběnic. K dalšímu rozvoji *hradu došlo nejspíše v l. 1262–1347, kdy byl objekt v majetku Jindřicha z Rožmberka a jeho syna Petra. Za Petra z Rožmberka již k Příběnicím náležel také hrad Příběničky (→Řepeč) na protějším břehu Lužnice. Obě lokality byly provázány nejen komunikačně (kamenným mostem), ale

také provozně. Mezi l. 1347–1369 byl rodový majetek, představovaný oběma hradu, rozdělen mezi Petrovy syny: Oldřichovi zůstaly Příběnice, Petru a Joštovi Příběničky. Rozděleno bylo i dominium, které k hradům patřilo: k Příběnicím připadlo levobřeží Lužnice, Jistebnicko a Soběslavsko, zatímco k Příběničkám pravobřeží s několika *vesnicemi a městečkem Jistebnice.

Po smrti bratří Jindřich z Rožmberka majetek opět scelil. Za jeho vlády se staly Příběnice prominentním vězením – v r. 1394 zde byl vězněn i Václav IV. Nejbouřlivější etapou života prošel hrad za Oldřicha z Rožmberka, který se dostal do konfliktu s tábořskou obcí. Na rožmberských hradech byli postupně vězněni husitští kněží – na Příběnicích to byl v r. 1420 Václav Koranda. S jeho vězněním bývá spojováno dobytí hradu, které je v historické literatuře popi-

↑ Torzo osmibokého bergfritu (H) v čele hradního jádra. Foto Z. Kačerová, 2014.

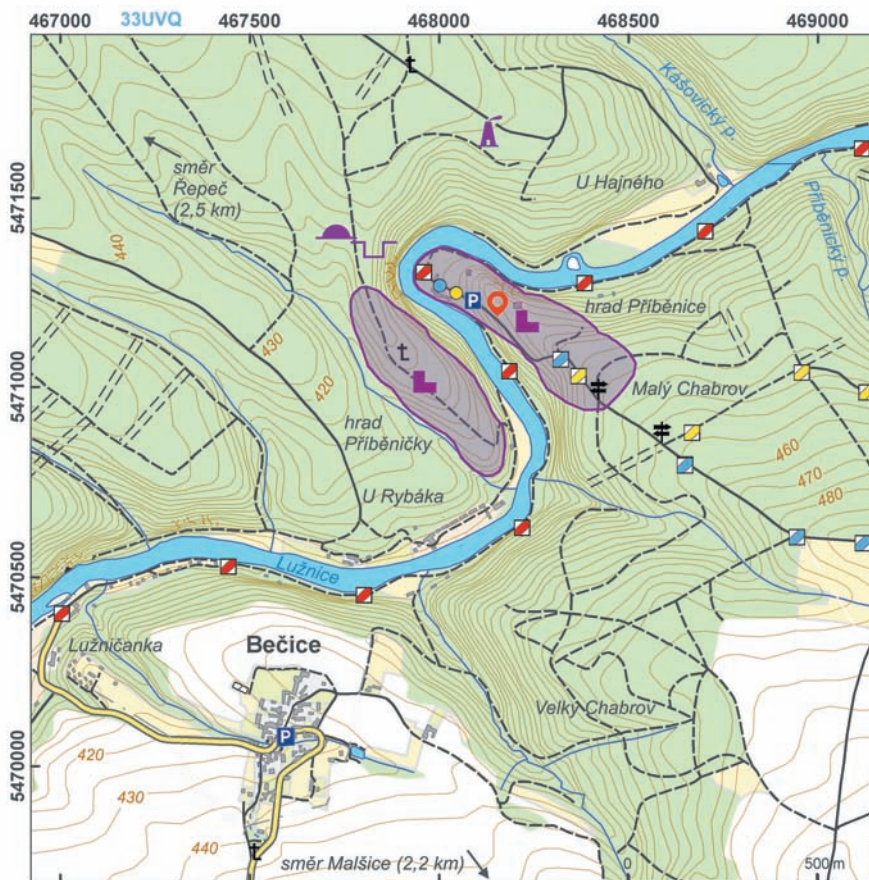
□ Plán lokality podle zaměření manželů Menclových; upravili J. Hložek a M. Kuna.

sováno jako vzpoura zajatých kněží podpořená náhlou vojenskou akcí. Archeologické situace v podobě terénních reliktnů v předpolí hradu však dokládají poněkud jinou skutečnost. Obsazení hradu totiž předcházelo obléhání, přičemž obléhací práce měly přehrazením přístupové komunikace izolovat hrad s *latránem od okolí. Dobyť hradu však bylo asi skutečně rychlejší, než Táborští předpokládali, a obléhací práce tak zůstaly nedokončeny. Na základě dohody mezi tábořskou obcí a Oldřichem z Rožmberka, uzavřené r. 1437, byl hrad i s latránem zbořený a již nebyly obnoveny.

Popis: Hrad stojí na rozsáhlé protáhlé skalnaté ostrožně obtékané řekou Lužnicí. Přírodním uspořádáním terénu bylo místo nejlépe chráněno na severovýchodní straně, kde strmé svahy ostrohu místy přecházejí v kolmou skalní stěnu. Pozvolnější jihozápadní stranu hradního areálu zajišťoval nejen hradební okruh, ale také opevnění (**M**) latránu, založeného na plošině v říční nivě. Hradní ostrožnu předělovaly dva mohutné příkopy (**E**, **F**), vylámané do skalního podkladu, které oddělovaly hradní jádro od *předhradí a předhradí od široce se rozvírajícího předpolí hradu.

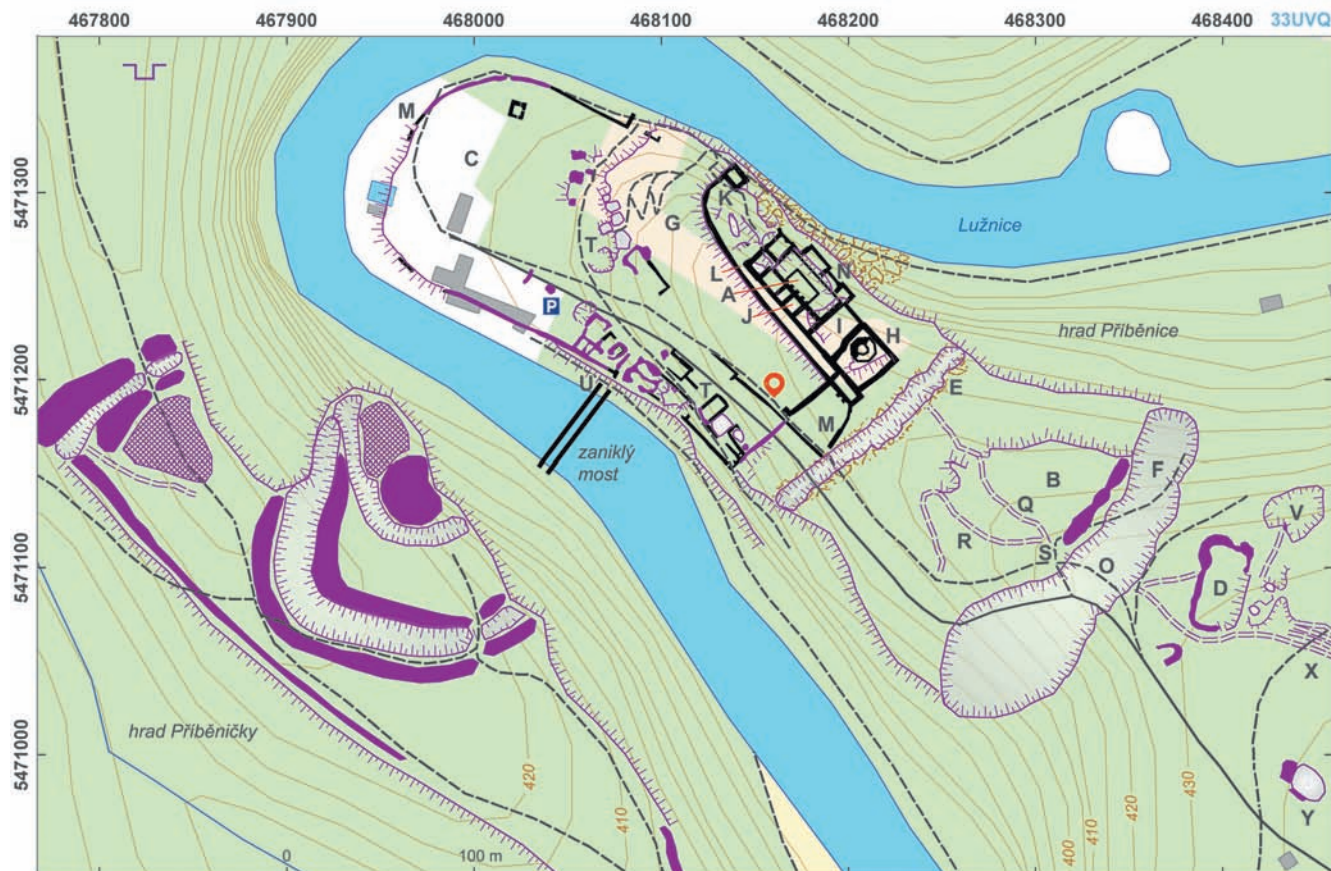
Hradní jádro (**A**) je nejlépe dostupné z prostoru latránu po lesní pěšině (**G**), která strmě stoupá podél severní strany ostrohu. I v letních měsících je docela dobře přístupné a přehledné. Jádro lze rozdělit do čtyř částí. Jihozápadní části dominoval samostatně stojící unikátní osmiboký *bergfrit (**H**), vystavěný z lomového zdiva a zpevněný v nárožích mohutnými tesanými kvádry. Za věží se rozkládal menší, snad původně prázdný dvorek (**I**); obvod i čelo hradního jádra zajišťovala

kamenná hradba. Střední část zaujal rozsáhlý palácový komplex (**J**) s několika křídly kolem úzkého nádvoří, který byl přístupný průjezdem v severním křídle. Na severozápadě dominovala hradnímu jádru druhá čtverhranná věž (**K**). Hrad byl v rámci mladších stavebních aktivit, datovaných do 14. století, vybaven dodnes přesně nelokalizovanou kaplí.

Hradní jádro bylo přístupné úzkým koridorem (**L**), který vedl podél jihozápadní strany hradu do prostoru nejnižší položeného prvního nádvoří,

z něž se vstupovalo do palácového komplexu ve střední části jádra. Na jihozápadní straně přiléhal k tomuto koridoru latrán (**C**), který se rozkládal pod hradem. Relativně mimo logiku středověkých fortifikačních systémů stojí zajištění severovýchodní strany jádra *parkánem (**N**) se dvěma čtverhrannými *baštovitými objekty nad téměř kolmou skalní stěnou. Pokud toto opevnění skutečně souviselo s obranou hradu, je možné jeho význam spatřovat spíše v oblasti tzv. demonstrační architektury. Ze sta-

vebního hlediska jsou Přiběnice plně srovnatelné s náročnými královskými hrady s tzv. obvodovou zástavbou.

Předhradí (**B**) dnes nevykazuje stopy zástavby. Je však zřejmé, že veškeré dostupné zděné konstrukce, včetně obvodové rabovy, zanikly v důsledku pozdějšího rabování stavebního materiálu. Ostatní části hradního komplexu byly po zániku mostů přes příkopy mnohem hůře dostupné, takže jejich zástavba zůstala této systematické devastace v novověku i v době nedávné ušetřena.

Před vnější hranou prvního příkopu, který silnice překonává po úzkém

náspu (**O**), jsou na pravé straně patrné pozůstatky obléhacích prací (**D**), narušené současnou cestou. Za nimi je pak v mírném svahu dochován těžební areál, hustě porostlý křovinami. Tvoří ho rozsáhlé *konkávní objekty (**V**), které souvisely s výstavbou obléhací fortifikace před čelem hradu. Předhradí je přístupné od rozcestníku „Přiběnice-u hradu“, odkud je možné prohlédnout si celý jeho prostor s *úvozovou cestou. Ta směřuje do latránu pod hradem a k zaniklému mostu přes druhý příkop, po jehož překonání se vstupovalo do hradního jádra.

V širším předpolí hradu zachytil *povrchový archeologický průzkum svazky hlubokých úvozových cest (**X**), které souvisely s provozem hradního areálu a latránu a s mostem přes Lužnici spojujícím přiběničský latrán s komplexem hradu Přiběničky. Původní přístupovou komunikaci, která prochází kolem zaniklého hospodářského dvora (**Y**), uzavíraly před čelem hradu nedokončené obléhací práce (**D**), tvořené nasypávanými *valy. Hospodářský dvůr, rovněž zmiňovaný v písemných pramenech, je dochován v podobě méně výraz-

ných terénních reliktnů. V prostoru předhradí se přístupová cesta, dnes tvořená mohutným úvozem, větvila: první (**Q**) z větví směřovala ke druhému příkopu a dále do hradního jádra, druhá (**R**) se v jihozápadní části předhradí stáčela do latránu. Je tak zřejmé, že přístup do latránu byl pod stálou kontrolou hradní posádky – příchozí musel nejprve projít po mostě přes první příkop první branou (**S**) do předhradí, a pak teprve mohl pokračovat dále do opevněné aglomerace pod hradem (**C**).

V prostoru jižní části latránu jsou dobře dochovány části zástavby (**T**) a směrem k východu i jejího opevnění v podobě kamenné hradby (**M**). Hradba zajišťovala celý obvod podhradního městečka a na jeho severní straně nasedala až k západní obvodové zdi hradního jádra.

S protilehlým hradem Příběničky byly Příběnice propojeny dnes zaniklým kamenným mostem přes Lužnici. Levobřežní opěra mostu (**U**), včetně komunikace vedoucí latránem, je dodnes mezi relikty nejdejší zástavby velmi dobře patrná. [jhl]

Literatura: Menclová 1972a; Sedláček 1996; Durdík – Sušický 2002; Durdík 2009; Hložek 2011.

Navigační bod: N 49°23'33.28", E 14°33'40.31" (střed hradu).

Přístup: Z doporučeného místa parkování u penzionu pod hradem po silnici se žlutou turistickou značkou přes původní latrán do hradního jádra. Parkovat lze také v obci Bečice, odkud vede trasa po silnici k řece Lužnici, u níž se napojuje na červenou turistickou značku k rozcestníku „Příběnice-podhradí“.

Rizika: Silnice, která vede k penzionu, může být kvůli značnému převýšení v zimním období hůře sjízdná.

Okolí: [1] →Řepeč (TA), zřícenina hradu Příběničky (0,3 km).

[2] Řepeč (TA), halštatská mohyla: N 49°23'39.98", E 14°33'21.01" (0,5 km).

[3] →Řepeč (TA), pravěký mohylník (2,0 km).

[4] Slavňovice (TA), hradiště Velíšov: N 49°22'50.83", E 14°31'46.26" (2,7 km).

[5] Dobronice u Bečyně (TA), mohylník: N 49°20'57.56", E 14°31'24.36" (5,6 km).

[6] Dražice u Tábora (TA), hradiště: N 49°24'26.90", E 14°35'36.38" (2,8 km).

↑ Zaniklá úvozová cesta směřující od první brány přes předhradí do hradního jádra a do latránu pod hradem. Foto J. Hložek, 2006.

↓ Terénní relikty obléhacích prací v předpolí hradu. Foto J. Hložek, 2006.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Čísecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.